

Polilogija i problematika skrbi o zaštiti kulturne i knjižne baštine

Jadran Zalokar

Sveučilišna knjižnica
jzalokar@svkri.hr

Artikulirati problematiku poliloške dimenzije suvremenog bivstvovanja uključuje i pitanje skrbi o zaštiti, revalorizaciji i evolutivnosti tradicijskih elemenata onog baštinjenog. Doba u kome su analize globalizacije sve prisutnije, kao da prikriva ili zanemaruje moduse planetarizacije kao polilogizacije elemenata i vrednota različitih duhovnih tradicija. Ta se prebogata fenomenologija duhovnosti i kulturnih posebitosti shvaća pod pojmom globalizacije. Time se gubi specifikum duhovnih vrednota koje dolaze iz različitih duhovnih tradicija. *In ordine primo*, ono što se događa u materijalnoj dimenziji svjetovnosti, potpada pod određenja globalizacije. Sve ono što ima duhovni sadržaj i smisao pripada planetarnoj polilogizaciji. Svaka duhovna tradicija posebitošću i kvalitetom svojih vrednota, svjetonazora i iskustava, znanja i životnosti, subjekt je onog poliloškog. Živimo u globalnom svijetu, ali kao duhovna bića i bića kulture participiramo u onom poliloškom. Otvoreni smo razumijevanju,

prihvaćanju/neprihvaćanju i iskušavanju vrednota svih duhovnih tradicija. Sve je planetarno prezentno i manifestno u mjeri naše otvorenosti susretanju s onim drukčijim i različitim. To je svakodnevna životna konstelacija koja se naziva i »multikulturalizmom« ili sl., a koja je primano planetarna. U svim dimenzijama života i načinima koji čine čovjeka »bićem kulture« prisutna je poliloška stvarnost. Tako u planetarnoj modi, ljekarništvu, nutricionizmu, glazbi etc. Ali dok kod globalizacije možemo kazati da smo »konzumenti« i konkretni korisnici materijalnih tekovina i dobara, kod planetarizacije mi postajemo subjekti različitih modusa duhovnog života i participacije u različitim kulturama. Na makroplanu — duhovne su tradicije ravnopravni subjekti polilogije; na mikroplanu — to su konkretne duhovne osobnosti koje egzistiraju u i kroz ono poliloško. Uvažavati treba različite kulturološke i lokalne kulturne posebnosti i specifičnosti u kojima se događa ono poliloško (ili antipoliloško). Poliloško jest duhovna otvorenost razlikama, drugosti i drugojačosti, višestruko višeglasje duhovnog života koje obogaćuje duhovni život svih koji su uključeni u polilošku procesualnost. Sadržaj i smisao poliloškog je duhovni, dakle i kulturni. Religijska duhovnost je jedan značajan *pars* poliloškog, ali nije značajniji od drugih. Živeći po poliloškim vrednotama i kriterijima postajemo i baštinici ne samo naše duhovne tradicije već i drugih koje determiniraju našu planetarnu suvremenost.

Biti baštinik implicira da budemo i curatori koji skrbe o toj baštini na bilo koji način.

Kao što smo pozvani da kao ekološki osviješćena bića skrbimo o našem prirodnom okružju, tako i kao baštinici. Sve što je planetarno postaje potencijalno naše zavičajno tlo i bogastvo našeg duhovnog bića. Ekološka svijest je već dostatno prisutna, poliloška svijest se tek budi. *In nuce*, to je i stav nepristajanja na svaki mogući oblik destrukcije kulturnih tekovina, oblika i sadržaja. Ne postoji samo fizičko uništavanje — mnogo su češća ona suptilnija i prikrivenija. U svim civilizacija može se povijesno pratiti fenomenologija kulturocida i librocida, sve do našeg vremena. Ali

kulturocid i librocid nije samo fizičko nasilje i uništavanje. To je svaki oblik i način dezavuiranja, negiranja, odbijanja, omalovažavanja i neprijateljstva spram drugačije i različite kulturne tradicije i neke njezine tekovine.

Tu nedostaje poliloška svijest, nedostaje poliloške umnosti. Polilogija je nepri-
stajanje na svijet nasilja i parazitizma bilo koje vrste. Polilogija je oživotvorenje du-
hovne slobode u onom svjetovnom, neprestano modificiranje globalizacijskog pre-
ma duhovnim vrednotama koje čovjeka čine čovjekom.

In actu, uvijek je bliža susjedovanju i prijateljevanju nego suparništvu i agonizmu, zalaganje za ono bolje i više, vrednije i smislenije.

Procesi globalizacije u biti su modifikacije ranijih totalitarizama, kolonijalizama i imperijalizama. Oni teže unidimenzioniranju i jednounnosti, bliži su onome što čovjeka dehumanizira i barbarizira. To su popratni fenomeni tehnizacije/tehnoi-
zacije Zemlje.

U materijalnoj dimenziji čovjek postaje kreatura po onome što je moćnije od njega.

Suprotno tome, polilogizacija implicira da je čovjek *ens creatum* svog duhovnog i stvarnog svijeta, kreator, demiurg.

Čovjek pristaje uz onu duhovnu tradiciju koju preferira svojim duhovnim bi-
ćem, ali i uvažava dignitet i kvalitete svih drugih tradicija.

On ulazi u pluriverzum bogate različitosti i mogućnosti slobode da bira ili bude odabran.

Stvarnost nije idealna, ali treba istaknuti ključnu razliku spram globalizacijske usvjetovljenosti. Kao bića globalizacije nemamo što baštiniti, niti birati jer smo pri-
siljeni samo prihvaćati i modificirati uvjetovanost i nužnost. Globalizacija teži pri-
krivenoj barbarizaciji.

Ono poliloško nas naprotiv upozorava i čuva od barbarizacije.

Mi baštinitimo i preuzimamo na sebe odgovornost.

U dimenziji polilogije padaju svi etno- i lokalo-centrizmi kao i površnosti i sporadičnosti kuratorstva. Počinje se misliti i djelovati poliloški.

Poduzimaju se i mnoge inicijative i akcije koje su međunarodne i ukazuju na planetarno zajedništvo. Rast ekološke i kulturološke svijesti ima i konkretne smjernice i programe skrbi i zaštite.

Tako je, npr. krajem listopada 2009. u Salzburgu na poziv Instituta za knjižnične i muzejske službe iz Washingtona održan globalni seminar s ciljem rješavanja problema zaštite baštine, prije svega u kontekstu opasnosti koje prijete postojećim zbir-kama.

Tome pripada i prepoznavanje elemenata opasnosti, značaj primjene novih tehnologija za bolju zaštitu, načini osiguravanja sredstava za zaštitu — ali prije svega značaj svijesti o tom problemu i načinu animiranja javnosti za tu problematiku. Odnosi se to na situaciju kuratorstva u muzejima, arhivima, knjižnicama etc.

U Deklaraciji skupa naglašen je upravo poliloški momenat koji je kondicioniran i konkretnošću zaštite — i *vice versa*.

Kontinuirana prisutnost opasnosti propadanja i nestajanja baštine zbiva se u svim kulturnim areama. To je vrlo konkretna prijetnja »gubitkom pamćenja čovječanstva« kroz nestajanje zapamćenog znanja — i opasnost za bogastvo pilološkog zajedništva čovječanstva i humanuma u budućnosti.

Ugroženost kulturne baštine zbiva se zajedno s ugroženošću ekosustava.

Na početku svake konkretne mjere i akcije potrebno je buđenje iz stanja barbar-skog uma zaludenog i utamničenog u labirinte globalizacije.

Preporuke s tog skupa mogu se zažeti u nekoliko točaka.

Treba globalno i lokalno raditi na mjerama pripremljenosti za opasnost; na naj-različitije načine djelovati na buđenje svijesti i važnosti potpore; treba istraživati i primjenjivati nove pristupe u zaštiti; raditi na postojećim načinima i novim modu-sima obrazovanja; osposobljavati se novim znanjem i vještinama za zaštitu; nepre-stano planirati i procjenjivati različite faktore opasnosti i mjere i načine zaštite.

To je konkretan primjer kako se problematski otvoreno i organizacijski efikasno može planetarno djelovati u pojedinačnoj konkretnoj zaštiti kulturne i knjižne baštine.

Ali to implicira i ono mnogo šire.

Znamo povijesno koliko su ratovi terminatorski djelovali na kulturnu baštinu.

Ta opasnost postoji i danas, ali joj se pridružuju i prirodne katastrofe i nemar suvremenog homo barbarusa. Upravo je to ono najopasnije.

Težnja miru i pacifistička svijest najvažniji je preduvjet skrbi o kulturnoj baštini.

Zatim dolazi odgoj i prihvaćanje vrijednosti poliloškog obrazovanja i života.

Samo onaj koji je izrastao po i na tim vrijednostima, može biti istinski kurator i baštinik.

To je *in nuce* imanentna problematika duhovnog odgoja.

Vrijednosni stav i životni credo kondicioniraju i determiniraju istinsku zaštitu i baštinjenje. Kada se radi o skrbi i zaštiti knjižne građe kao baštine, prisutan je totum i smisao samog knjižnično-knjižničarskog bivstvovanja.

Stručno je to izvedivo kroz funkciju konzervatorstva, restauratorstva, skrbi o »staroj knjizi« etc. Skrb o starim i posebnim zbirkama treba postati ne samo briga knjižničnih stručnjaka i entuzijasta već društva u cjelini, treba postati kulturni i ekonomski prioritet.

To je istinska orijentacija na »društvo znanja«.

Nove su tehnologije od velike pomoći jer štite i od potencijalne devastacije i nebrige o primarnim dokumentima. Sekundarni dokumenti su nužna alternativa.

Imaginarni/virtualni muzeji/arhivi/knjižnice pomažu i dignitetu izvorne građe na primarnim fizičkim materijalima.

Skrb baštinjenja podliježe neprestanim inovacijama i novim primjenama tehnoloških pristupa i rješenja.

Izvorni dokumenti se ne smiju dezavuirati jer onda potpadaju pod nebrigu u procesima tehnizacije ili se smještaju na mjesta koja su podložna štetnim faktorima.

Poliloško knjižničarstvo ne pristaje na arhaiziranje i arheologiziranje, već tendira da se to ne događa. Ono skrbi da svaki pisani dokument bude živa prisutnost duha i znanja jedne epohe, kulture, duhovne osobnosti. Digitalizacija ili bilo koji način i sredstvo samo je nužna pripomoć — ne svrha po sebi ili zamjena za istinsku vrijednost materijalizirane prisutne riječi. Svaki materijalni dokument iz bilo koje duhovne tradicije jednako je vrijedan i značajan.

On se mora sačuvati da bi bio subjekt neke poliloške hermeneutizacije — ne »artefakat« koji hermetiziran ostaje skriven životu i svijetu znanja.

Duhovni je odgoj u srži poliloškog knjižničarstva.

Pisani je dokument duhovno biće *per se* koje se transponira u materijalni fizički oblik.

Taj fizički oblik treba zaštititi da bi duhovna bit mogla djelovati u mentalnoj dimenziji znanja. Poliloško knjižničarstvo u odnosu na postojeće knjižničarstvo, slično je ulozi koju dubinska ekologija ima unutar modaliteta ekoloških mišljenja i djelovanja. Primaran je duhovni aspekt u dimenziji pisane riječi i knjige. Metoda je bibliognostička u modusima obrade i anotiranja. U modusu kuratorstva poliloško knjižničarstvo potpuno je librocentričko.

U velikoj mjeri duhovni život i nebarbarsko bivstvovanje ovisi i ovisiti će i od kuratorstva poliloškog knjižničarstva. Ono je i odgojno edukativno, velika pripomoć duhovnom odgoju. Oplemenjujući ono baštinjeno, ono iz njedara svih duhovnih tradicija oslobađa utopijski *novum* koji pomaže i oživotvorenu drevnih znanja, budućnošću skrbi o prošlosti koja jest neprestano bivajuća sadašnjost. Poliloško knjižničarstvo ne podliježe apsolutiziranju novih tehnologija jer tehnizaciju vidi samo kao nužnu pomoću poliloškoj hermeneutizaciji starih i novih znanja.

Sva znanja *biosa* i *ethnosa* poliloški se komplementiraju. Svijet knjige jest svijet znanja, svijet znanja dio je svijeta života.

Poliloško knjižničarstvo uvažava sva znanja i pristupe drugih znanstvenih disciplina koje mogu pomoći i u skrbi o knjizi. Kao takvo ono je multi- i interdiscipli-

narno, više od struke ili oblika znanja. Približava se onome što se nedefinirano naziva »duhovnim putem«. U procesima planetarne polilogizacije izrasta i poliloško knjižničarstvo.

Ono nije samo spoj tradicionalnog i modernog knjižničarstva, već i posebni *novum* koji stvara dignitet i kroz skrb čuvanja knjižne baštine i promicanje duha poliloške kulture.

Poliloško knjižničarstvo *in statu nascendi* pokazuje kako telos duhovnosti djeluje kao unutarnja intencija svijeta znanja, moć humanizacije znanja, a ne pad u neko novo barbarstvo.